

Pneumokokkenprik ouderen najaar 2020

Elk jaar krijgen 10.000 mensen in Nederland een pneumokokkenziekte. Hiervan komen ongeveer 6.000 mensen van 60 jaar en ouder in het ziekenhuis terecht. Van hen overlijden ongeveer 900 personen. Mogelijk hoorde u eerder over de start van het Nationaal Programma Pneumokokkenvaccinatie Volwassenen (NPPV) in het najaar van 2020. In het licht van de COVID-19 uitbraak adviseerde de Gezondheidsraad in april 2020 echter tot herprioritering van de doelgroep.

Herprioritering doelgroep in najaar 2020: vaccinatie voor ouderen van 73 tot en met 79 jaar

De Gezondheidsraad adviseerde in 2018 om mensen van 60 tot en met 75 jaar om de vijf jaar uit te nodigen voor een pneumokokkenvaccinatie (bij 60, 65, 70 en 75 jaar).¹ De prik werkt 5 jaar en biedt daardoor tot 80 jaar bescherming. Op verzoek van de staatssecretaris van het ministerie van VWS heeft de Gezondheidsraad onlangs beoordeeld of de COVID-19 pandemie aanleiding geeft tot herprioritering van de eerder gekozen doelgroep voor pneumokokkenvaccinatie. Op 20 april jl. adviseerde de Gezondheidsraad daarop om dit najaar niet de eerder geformuleerde doelgroep uit het NPPV te vaccineren, maar mensen van 70 tot en met 79 jaar. Te beginnen bij de oudsten en afhankelijk van de beschikbaarheid van vaccins en uitvoeringsaspecten. Door vaccinatie van deze groep wordt de ziektelast voor deze groep als wellicht ook de belasting van de zorg zo klein mogelijk gehouden. Zij hebben een grotere kans op een ernstig beloop bij zowel een pneumokokkeninfectie als bij COVID-19.²

Op 30 april 2020 besloot de staatssecretaris van VWS op basis van het Gezondheidsraadadvies en de beschikbare hoeveelheid vaccins dat ouderen van 73 t/m 79 jaar (d.w.z. iedereen geboren tussen 1941 en 1947) een uitnodiging van de huisarts ontvangen in het najaar van 2020. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de al opgezette infrastructuur van het NPPV.³ Hoe het pneumokokkenvaccinatie programma er na 2020 uit zal zien is nu nog niet bekend. Ook is nog niet bekend wanneer de groep 70- tot en met 72-jarigen een uitnodiging voor vaccinatie ontvangt. De Gezondheidsraad adviseert op een later moment over de te vaccineren doelgroep in 2021.

Ook medische indicatie pneumokokkenvaccinatie voor COVID-19 patiënten

Er bestaat al jaren pneumokokkenvaccinatie voor medische risicogroepen, bijvoorbeeld voor mensen met sikkelcelziekte en asplenie. De Gezondheidsraad adviseert nu ook om mensen die COVID-19 hebben doorgemaakt en daardoor longschade hebben opgelopen voorlopig toe te voegen als medische risicogroep. De preciezere definitie van deze nieuwe medische risicogroep wordt nog nader uitgewerkt. Deze groep ontvangt de pneumokokkenvaccinatie via dezelfde route als overige patiënten met een medische indicatie. Er komt dus geen uitnodiging via het programma, tenzij mensen uit deze groep op basis van hun leeftijd in aanmerking komen voor pneumokokkenvaccinatie.

Organisatie vaccinatiesprekuren najaar 2020

De COVID-19 pandemie stelt nieuwe eisen aan de organisatie van het spreekuur voor vaccinatie tegen griep en pneumokokken. Centraal staat de richtlijn dat alle aanwezige patiënten en zorgverleners zoveel mogelijk 1,5 meter afstand houden, met uitzondering van het moment van vaccinatie.

¹ Na 5 jaar zou de gehele doelgroep 60-80 jaar middels vaccinatie beschermd zijn.

² <https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2020/04/20/covid-19-en-vaccinatie-tegen-pneumokokken>

³ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z07778&did=2020D16656

Vaak zal dit vaccinatiespreekuur in de eigen praktijk van de huisarts mogelijk zijn, soms ook niet. Als de eigen praktijk er bouwkundig gezien niet geschikt voor is, kan een locatie in de wijk gezocht worden, bijvoorbeeld een buurthuis of sporthal. NHG, LHV, RIVM en SNPG komen in juli met een advies hoe het vaccinatiespreekuur volgens de COVID-19-richtlijnen georganiseerd kan worden.

Pneumokokken en pneumokokkenziekte

Pneumokokken zijn gekapselde bacteriën, die bij veel mensen voorkomen als commensalen van de bovenste luchtwegen. Er worden meer dan 90 verschillende serotypen onderscheiden. Vooral kinderen, mensen ouder dan 60 jaar en mensen met een minder goed werkend immuunsysteem hebben een verhoogd risico op ziekte door pneumokokken. Zowel kinderen onder de 2 jaar als mensen met een minder goed immuunsysteem worden al gevaccineerd tegen pneumokokken. Vanaf het najaar 2020 krijgen ook ouderen via het NPPV pneumokokkenvaccinatie aangeboden.

Pneumokokken kunnen niet-invasieve respiratoire infecties en invasieve infecties (IPD) veroorzaken. Bij volwassenen boven de 60 jaar is niet-invasieve pneumonie het meest voorkomende ziektebeeld.

Bij invasie van de pneumokok in bijvoorbeeld de bloedbaan spreekt men van invasieve pneumokokkenziekte (invasieve pneumococcal disease ofwel IPD). Voorbeelden van een IPD zijn sepsis, meningitis en invasieve pneumokokkenpneumonie. Bij 60-plussers gaat het bij IPD in 80 tot 85% van de gevallen om een invasieve pneumonie en bij 10% om een meningitis. Bij jonge kinderen komen meningitis en sepsis beduidend vaker voor (70-75%) dan invasieve pneumonie.

Op basis van de NIVEL peilstations wordt geschat dat er in de huisartspraktijk jaarlijks 123.000 patiënten met pneumonie zijn. Hoeveel hiervan worden veroorzaakt door pneumokokken is moeilijk in te schatten, aangezien aanvullende diagnostiek naar de verwekker meestal ontbreekt. In vrij kleine studies bij de huisarts varieerde het percentage van 0 tot 6%. De schatting van de incidentie van patiënten die in het ziekenhuis worden opgenomen met een pneumonie is beter, omdat deze wordt gedaan op basis van de opname registratie. Jaarlijks worden 2.600 tot 5.600 mensen van 65 jaar en ouder opgenomen met een pneumokokkenpneumonie. Daarnaast liggen er jaarlijks ongeveer 1.800 60-plussers met een invasieve pneumokokkenziekte in het ziekenhuis. Het beloop is vaak ernstiger dan bij een niet-invasieve pneumokokkenziekte. In totaal zijn dit gemiddeld 6.000 mensen van 60 jaar en ouder die met een pneumokokkeninfectie in het ziekenhuis worden opgenomen. Hiervan overlijden ongeveer 900 mensen.

Type vaccin en effectiviteit

Binnen het NPPV wordt het polysacharide vaccin Pneumovax 23 (PPV23) gebruikt. PPV23 biedt bescherming tegen 23 serotypen, samen verantwoordelijk voor 82% van de invasieve pneumokokkenziekten bij 60-plussers.

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de effectiviteit van PPV23 bij ouderen. Zij laten uiteenlopende resultaten zien. Over het algemeen wordt effectiviteit op het voorkomen van invasieve ziekten veroorzaakt door vaccinserotypen geschat op 50-70%. De Gezondheidsraad hanteert een conservatieve schatting van 37%. Er is geen consensus over de effectiviteit van vaccinatie op het voorkomen van niet-invasieve pneumokokkenziekte, maar dit lijkt lager te zijn. De verwachting is dat met het vaccinatieprogramma jaarlijks ongeveer 800 ziekenhuisopnames en 120 sterfgevallen voorkomen kunnen worden, bij mensen van 60 jaar en ouder.

Pneumokokkenvaccinatie in andere landen

In 23 landen in Europa worden volwassenen gevaccineerd tegen pneumokokken.⁴ In Slowakije en Zweden worden alleen medische risicogroepen gevaccineerd. In de andere landen wordt de vaccinatie aangeboden aan alle volwassenen van een bepaalde leeftijd.

⁴ <https://vaccine-schedule.ecdc.europa.eu/>

Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
*Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport*

De leeftijden waarop dat gebeurt verschilt. In de meeste landen wordt vaccinatie met PPV23 aangeboden, in sommige landen PCV13 of zowel met PPV23 als PCV13. Ook buiten Europa, zoals bijvoorbeeld in de Verenigde Staten, worden volwassenen gevaccineerd tegen pneumokokken.

In kader

Op dit moment worden rond de 6.000 volwassenen van 60 jaar en ouder opgenomen in het ziekenhuis met een pneumokokkeninfectie. Hiervan overlijden ongeveer 900 mensen. De verwachting is dat met het vaccinatieprogramma voor volwassenen jaarlijks ongeveer 800 ziekenhuisopnames en 120 sterfgevallen voorkomen kunnen worden.

www.rivm.nl/pneumokokken

Noot voor de redactie:

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Neeltje van Urk, communicatie adviseur RIVM, neeltje.van.urk@rivm.nl / 06 - 205 79 928